

**ROZDEĽOVANIE A PREROZDEĽOVANIE
AKO STELESNENIE ODLIŠNÝCH PRINCÍPOV
SPRAVODLIVOSTI****(Analýza z Marxovho hľadiska, zohľadňujúca súčasnú
ekonomickú transformáciu v Číne)**

WEI XIAOPING, Filozofický ústav Čínskej akadémie spoločenských vied, Peking, ČĽR

XIAOPING, W.: Distribution and Redistribution as the Embodiments of Different Principles of Justice (A Marxian Analysis with Regard to Present Economic Transformation in China)
FILOZOFIA 67, 2012, No 2, p. 160

Marx never questioned distributive justice although his theoretical researches are based on his criticism of capitalism and exploitation (labor theory of value). The paper offers a comparison of the classical Marxian theory with the contemporary critical Marxian theory as well as with J. Rawls's theory of justice with regard to applying the Marxian theory in China's economic reform. Rawls underestimates the role of the relations of production, his theory of justice as fairness being a synthesis of the reward principle and the equality principle under the economic conditions of capitalism. The analysis of the theory and practice of China's economic reform leads to two conclusions: 1) Distribution and redistribution are based on different principles of justice. 2) Neither of the above mentioned principles could be used in practice without deformations, as the establishment of a fair society is too a complex task.

Keywords: Reward distribution – Equal distribution – Justice distribution**I. Potreba rozlišovať dva princípy spravodlivosti: distribúcie a redistribúcie.**

V čom spočíva princíp distributívnej a v čom princíp redistributívnej spravodlivosti? Zakladajú sa na jednom zásadnom princípe? Spôsob Marxovej kritiky kapitalizmu ani odlišnosť medzi klasickou marxistickou teóriou a súčasnou kritickou teóriou nepochopíme bez jasného rozlíšenia medzi distributívnou a redistributívnou spravodlivosťou.

Marx na tento problém nikdy nedal priamu odpoveď, jeho kritika kapitalizmu sa však zakladá na pracovnej teórii hodnoty. V uvedenom rámci naozaj nachádzame u Marxa tak princípy distributívnej spravodlivosti, zdôvodnené prostredníctvom klasickej definície zásluhovej spravodlivosti, ako aj princípy redistributívnej spravodlivosti, podložené interpretáciou jeho humanitného myslenia: Ide o oslobodenie práce a uspokojenie potrieb ľudí.

V skutočnosti ani princíp distributívnej spravodlivosti, ani princípy redistributívnej spravodlivosti obmedzované výrobnými vzťahmi nemožno v praxi patrične uplatniť. Distributívny princíp sa zvrháva vo svoj opak, kým retributívny princíp sa transformoval na distribúciu podľa potrieb.

1. Distributívna spravodlivosť vyústi za určitých okolností do svojho opaku. Aký je význam princípu distributívnej spravodlivosti? Všeobecne a abstraktne sa ním rozumie **cenová alebo zásluhová distribúcia: koľko vynaloženého úsilia, toľko človek získa za svoju prácu.**

Znie to presvedčivo, hoci abstraktne, ide iba o myšlienku alebo teoretický princíp, ktorý, len čo sa dostane do praxe, sa zvrhne na svoj opak. Ide o všetky druhy rozdielov, napríklad v ľudských schopnostiach, talente, vzdelaní, rodinnom zázemí, v dôsledku ktorých výsledok úsilia môže byť odlišný, čo ohrozuje rovnosť.

Spočiatku ide o prirodzenú odlišnosť, v podmienkach kapitalizmu sa rozdiely rýchlo kumulujú prostredníctvom súťaže na trhu, predovšetkým v rámci vlastníctva súkromného majetku. Na danej úrovni bola už prirodzená odlišnosť prekrútená prostredníctvom spoločenských vzťahov a zvrátila sa na deštrukciu princípu distributívnej spravodlivosti v rámci situácie, keď jeden jednotlivec môže ukradnúť prácu druhých.

Takže nejde iba o paradox medzi zásluhovou distributívnou spravodlivosťou a rovnosťou, ale daný princíp bol prevrátený za určitých spoločenských podmienok.

To tvorí pozadie Marxovej teórie odcudzenej práce, rovnako ako jeho pracovnej teórie hodnoty. Marx nikdy nespochybňoval samotný distributívny princíp, predmetom jeho kritiky je spoločenská alebo ekonomická štruktúra kapitalizmu, ktorá prevrátila daný princíp. Takže bez ohľadu na vynaložené úsilie v práci a na zárobok výsledkom je v skutočnosti to, že čím viac úsilia človek vynaloží v práci, tým menej za prácu dostane. Marx v rámci teórie odcudzenej práce kritizoval fakt, že čím viac je vynaloženého úsilia, tým viac je odcudzených výsledkov práce. Po celý život sa Marx usiloval preskúmať odcudzenie prostredníctvom pracovnej teórie hodnoty a teórie nadhodnoty.

2. Prerozdeľovanie sa môže zakladať buď na princípe mimo rámca distributívnej spravodlivosti, alebo na obnovení distributívnej spravodlivosti. Mimo rámca distributívnej spravodlivosti sa princíp redistribúcie líši od princípu distribúcie tým, že sa nezakladá na distribúcii podľa úsilia, ale na predstave o rovnej distribúcii prostredníctvom redistribúcie v podmienkach povážlivých sociálnych rozdielov; **riadi sa princípom rovnosti.**

Ideológia rovnosti existovala v rôznych teologických a filozofických teóriách a bola uplatnená v rámci buržoázných revolúcií. Na filozofickej úrovni sa prejavuje v ideológii uznania rovnosti ľudských bytostí, napríklad v Hegelovej teórii uznania, jej revolučným variantom je vedúca ideológia komunizmu.

Prerozdeľovanie sa preto vymedzuje mimo rámca distributívnej spravodlivosti, keďže ide o rozdeľovanie, ktoré neberie do úvahy to, čo konkrétne jednotlivec vykonal. V tomto zmysle ho možno považovať za zohľadnenie záujmov druhých, resp. za ohrozenie prvého princípu distributívnej spravodlivosti. Výsledkom uplatňovania obnovení distributívnej spravodlivosti, t. j. prispôbenia distributívnej nespravodlivosti vo vzťahu k redistribúcii s cieľom napraviť povážlivé rozdiely prvej distribúcie, je nespravodlivosť.

Je evidentné, že termíny „mimo rámca distributívnej spravodlivosti“ a „obnovená dis-

tributívna spravodlivosť“ sa zakladajú na princípe odlišnosti, ale obidva postuláty sa viac-menej riadia podstatou základného princípu rovnosti.

3. Porovnanie uvedených dvoch princípov v teórii a v praxi. Budeme porovnávať výlučne distributívnu spravodlivosť s retributívnou spravodlivosťou, nebudeme zohľadňovať obnovenú distributívnu spravodlivosť, lebo tá je pôvodne obsiahnutá v distributívnej spravodlivosti. Zásadný rozdiel medzi princípom distribúcie a redistribúcie spočíva v tom, že princíp distribúcie sa zakladá na úsilí, zatiaľ čo princíp redistribúcie sa zakladá na rovnosti bez ohľadu na vynaložené úsilie.

Uvedené dva princípy sa zásadne odlišujú. Oprávnenie princípu distribúcie spočíva na princípe zásluhovej alokácie, kým oprávnenie redistribúcie spočíva na princípe rovnosti. Nejde o dilemu v rámci princípu distributívnej spravodlivosti, ide iba o názor s určitým obsahom. Ak princíp distribúcie označíme za princíp spravodlivosti, tak princíp redistribúcie môžeme situovať mimo rámca spravodlivosti, t. j. ako distribúciu bez súladu s úsilím.

II. Odlišné chápanie späté s rôznymi riešeniami – analýza odlišných hľadísk rôznych teórií. Prerozdeľovanie je potrebné vtedy, keď sa vyskytujú značné sociálne rozdiely vyplývajúce z rozdeľovania. Uplatňovanie distribučného princípu za určitých podmienok nevyhnutne vyústi do sociálnych rozdielov a tie môžu byť kumulované a prehlbené prostredníctvom kapitálu. Marxova teória, pokiaľ ide o interpretáciu princípu distributívnej spravodlivosti, stelesneného v aktuálnych sociálnych rozdieloch, sa zásadne líši od iných radikálnych koncepcií mysliteľov jeho doby. Marxova teória sa líši aj od kritických mysliteľov súčasnosti, nehovoriac o evidentnej odlišnosti od liberálov jeho doby i tých súčasných.

1. Marx vysvetľuje problém výrobných vzťahov. Marx na rozdiel od iných radikálnych mysliteľov nekritizoval kapitalizmus z pozície morálnych úsudkov alebo morálnych hodnôt a nikdy nespochybňoval princíp distributívnej spravodlivosti ako taký, ale uvedomoval si jeho opačný výsledok: existenciu vykorisťovania za kapitalizmu.

Marx začína prehľadom názorov iných mysliteľov na to, prečo rovná výmena vyúsťuje do nerovného výsledku a útlaku ([1], 198; [2], 171). Pokúša sa vysvetliť tento opačný výsledok prostredníctvom pracovnej teórie hodnoty: Časť robotníckej práce bola odobratá kapitalistom v podobe nadhodnoty alebo zisku. Dochádza k tomu preto, lebo výmena vyzerajúca ako rovná v skutočnosti rovná nie je. Príjem robotníka tvorí iba cena jeho pracovnej sily, ktorá nie je cenou hodnoty, ktorú vytvoril. Za opačný výsledok zodpovedá ekonomický model kapitalizmu, a nie individuálny morálny problém, preto Marxova kritika kapitalizmu vychádza z výrobných vzťahov.

Podľa Marxa princíp spravodlivosti bol prevrátený iba v rámci určitých výrobných vzťahov. Pritom Marx nebol taký naivný, aby veril, že za určitých okolností možno aktualizovať princíp distributívnej spravodlivosti bez toho, aby viedol k sociálnym rozdielom.

Preto Marx vo svojej teórii komunizmu tvrdil: „Každý podľa svojich schopností, každému podľa jeho potrieb“ ([3], 19).

Uvedený princíp – *Každý podľa svojich schopností, každému podľa jeho potrieb* – predstavuje transformačný princíp, jeho prvú časť chápeme ako princíp distributívnej spravodlivosti, zatiaľ čo jeho druhú časť chápeme výlučne ako princíp distribúcie mimo rámca spravodlivosti. No nepôsobí prostredníctvom prerozdelenia na základe kapitalistických výrobných vzťahov. Princíp distribúcie mimo rámca spravodlivosti sa zakladá na zmenených výrobných vzťahoch, či už socializmu, alebo kapitalizmu.

2. Rawls interpretuje problém z hľadiska morálnej filozofie. Ľavicový liberál John Rawls si rovnako ako Marx veľmi dobre uvedomuje paradox distributívnej spravodlivosti a rovnosti. Rawls navrhuje spravodlivosť ako férovosť so zámerom urovnať sociálne rozdiely za kapitalizmu, čím vyjadruje nesúhlas s pravicovým liberálom Nozickom.

Rawlsova teória spravodlivosti ako férovosti sa zakladá na dvoch princípoch: „Po prvé: každá osoba má mať rovnaké právo na čo najširšiu základnú slobodu zlučiteľnú s podobnou slobodou iných. Po druhé: sociálne a ekonomické nerovnosti musia byť usporiadané tak, aby ich bolo možné spájať (a) s rozumným očakávaním, že budú v prospech každého a (b) s postaveniami a úradmi, ktoré sú rovnako prístupné všetkým“ ([4], 101; [5], 60).

Prvý princíp v mene uprednostnenia individuálnej slobody by bolo možné interpretovať na základe Nozickovho princípu vlastníctva seba samého (Self-ownership), ktorý existuje v pozadí abstraktného princípu distributívnej spravodlivosti a nevyhnutne vyúsťuje do nerovnosti. Rawls si to uvedomuje, preto navrhuje druhý princíp, princíp odlišnosti, v mene výhody pre každého, ktorú možno do určitej miery dosiahnuť prostredníctvom redistribúcie, a tak vylepšiť výsledok nerovnosti. Jedine v tomto zmysle sa Rawls líši od Nozicka.

Na rozdiel od Marxa Rawls zrejme nespochybňuje základnú ekonomickú štruktúru kapitalizmu ani priamo nekritizuje Marxom kritizovanú nespravodlivosť v príjmoch, ale obhajuje ju v mene ekonomickej výkonnosti a upravuje v rámci prerozdelenia, takže si majú prílepiť menej zvýhodnení prostredníctvom zdanenia a redistribúcie v podobe spoločenského blahobytu a sociálneho zabezpečenia.

Rawls správne pochopil abstraktný význam distributívnej spravodlivosti, hoci sa nezaoberal problémom rozdielov v príjmoch, ktoré Marx považoval za opačný výsledok formálnej rovnosti. Keď Rawls hovorí o „spravodlivosti ako férovosti“, a nie jednoducho iba o „spravodlivosti“, uvedomuje si opačný výsledok teoretického princípu spolu s opačným výsledkom jeho uplatňovania. Vyhol sa zložitej dileme a zvolil relatívne jednoduchý spôsob zavedenia spravodlivosti ako „férovosti“.

Rawls zdôvodnil princíp diferencie v mene menej zvýhodnených, čo sa dá pochopiť iba v rámci jeho výkladu: Rawls na jednej strane akceptoval východiskové vlastníctvo seba samého a výsledok rozdielov majúcich svoj pôvod v princípe distributívnej spravodlivosti. Na druhej strane akceptoval princíp redistribúcie, z ktorého majú prospech menej zvýhodnení.

Rozdiel medzi Rawlsom a Dworkinom spočíva v tom, že Rawls sa zamerá viac na rovnosť príležitostí, kým Dworkin sa viac zaoberá rovnosťou prírodných zdrojov. Ani jeden z nich však nespochybňoval kapitalistické výrobné vzťahy.

3. Fraserovej normatívny monizmus. Evidentný rozdiel medzi Marxom a ľavicovými liberálmi sa týka toho istého sociálneho problému povážlivej nerovnosti, ktorú považujú za východisko svojich plánov na zlepšenie. Podľa Marxa ide o výrobné vzťahy a podľa ľavicových liberálov ide o morálku jednotlivca, ktorá by sa mala byť usmerňovaná prostredníctvom sociálnej politiky a rôznych spôsobov manažmentu bez toho, aby bol zasiahnutý základný systém kapitalizmu.

Predmetom diskusie v tejto stati je teória moderného marxizmu v širšom zmysle, t. j. súčasná kritická teória, ktorá má veľmi silný vplyv v rámci terajšieho marxistického výskumu v Číne. Teoretické dielo Fraserovej používam ako príklad, pretože americká filozofka navštívila náš inštitút a pred dvoma rokmi tu prezentovala svoju teóriu.

Fraserová sa stala známou v polemike s Honnethom, týkajúcej sa teórie uznania. Tu sa zaoberám Fraserovej interpretáciou funkcie prerozdelenia v rámci jej teórie normatívneho monizmu. Honnethova teória uznania siaha svojimi koreňmi až k Hegelovej teórii uznania, zatiaľ čo Fraserová sa usiluje pripojiť ekonomické prerozdelenie k Honnethovmu kultúrnemu uznaniu, k čomu neskôr pridala politickú reprezentáciu ekonomického a kultúrneho uznania, čím vytvorila teóriu normatívneho monizmu.

Fraserovej normatívny monizmus pozostáva z troch zložiek: z ekonomického prerozdelenia, kultúrneho uznania a rovnvej politickej participácie. Nespochybňujem rovnováhu uvedených troch zložiek v rámci normatívneho monizmu. Ide mi o odlišnosť kritickéj teórie od Marxovej teórie a taktiež od teórie ľavicových liberálov.

Teória normatívneho monizmu začína prerozdeľovaním, nie distributívnou spravodlivosťou. Znamená to, že Fraserová si uvedomuje paradox distributívnej spravodlivosti a rovnosti, ale nezaobrá sa týmto paradoxom v Marxovom zmysle, ale v zmysle, v akom ho chápu ľavicoví liberáli. Na rozdiel od nich Fraserová si uvedomuje problém výrobných vzťahov, ale nezahŕňa ho do normatívneho monizmu, podľa ktorého distributívna nespravodlivosť môže byť napravená prostredníctvom redistribúcie, tak boli opravené nerovné výsledky distribúcie.

Svoj „monistický prístup“ sformulovala Fraserová tak, že pridala prerozdelenie k Honnethovmu „dualistickému“ spôsobu, aby dosiahla určitý druh rovnosti v podmienkach kapitalizmu. Spôsob prerozdeľovania evidentne vyplýva z výsledku distributívnej nerovnosti.

Porovnanie s Marxovou a Rawlsovou teóriou ukazuje, že jej spôsob prerozdeľovania má bližšie k Rawlsovi ako k Marxovi.

Nezáleží na tom, ako interpretujeme princíp distribúcie a redistribúcie, dôležité je to, že chápeme, že uvedené princípy sa odlišujú v zmysle spojenia medzi tým, čo robíme, a tým, čo dostávame za to, čo sme urobili. Ak prerozdelenie považujeme za spôsob nápravy nerovných výsledkov distribúcie za účelom dosiahnutia určitého druhu rovnosti, tak vyústenie distribúcie do nerovnosti považujeme za nevyhnutné. No platí to výlučne

vtedy, ak akceptujeme súčasný kapitalistický systém. Tento spôsob argumentácie by teoreticky Marx nemohol prijať.

Na prvý pohľad sa zdá, že princíp redistribúcie má oprávnenie, zatiaľ čo princíp distribúcie oprávnený nie je. Uvedený paradox sa dá vysvetliť prostredníctvom výrobných vzťahov, ktoré odhaľujú paradox distributívnej spravodlivosti. Na druhej strane princíp redistribúcie má zmysel len preto, že sa zakladá na tomto druhu paradoxu.

III. Od teórie k princípu: Porovnanie rôznych teórií. Z predchádzajúcej analýzy vyplýva, že existujú dva princípy distributívnej spravodlivosti: zásluhová distribúcia a rovná distribúcia. Ak zásluhovú distribúciu považujeme za princíp distributívnej spravodlivosti, tak rovnú distribúciu možno považovať za distribúciu mimo rámca spravodlivosti. A naopak, ak považujeme rovnú distribúciu za distributívnu spravodlivosť, tak zásluhovú distribúciu nemôžeme považovať za princíp distributívnej spravodlivosti; buď jedno, alebo druhé, ale toto je zrejme nerozumné. Ani pre Marxa nebol problémom samotný princíp distributívnej spravodlivosti, ale aktuálna situácia spočívajúca v sociálnej odchýlke v rámci vlastníctva majetku – výrobných prostriedkov, ktorá zvrátila tento princíp v jeho protiklad.

Marx aj Rawls veľmi dobre pochopili rozdiel medzi uvedenými dvoma princípmi. Marx sa nezaoberal princípom distributívnej spravodlivosti, kritizoval však paradox prvého princípu v podmienkach kapitalizmu a pokúšal sa o jeho konečné vyriešenie prostredníctvom princípu mimo rámca spravodlivosti: išlo o distribúciu bez ohľadu na prínos. Ani Rawls sa nezaoberala princípom distributívnej spravodlivosti, ponúka spravodlivosť ako férovosť kombinovanú s dvoma odlišnými princípmi.

Keď si Marx uvedomil tento paradox, pokúsil sa o riešenie postupom od abstraktného princípu k realite, od teórie k praxi, zatiaľ čo Rawls sa pokúsil vyriešiť daný paradox z hľadiska normatívnej teórie. Rozdiel medzi Marxom a Rawlsom možno zhrnúť takto: Marx si uvedomil, že výrobné vzťahy by mali spôsobovať sociálnu rôznorodosť, a že preto treba reformovať kapitalistický systém. Sociálna rôznorodosť by však mohla zaniknúť spolu s transformáciou princípu. Podľa Rawlsa problém spôsobuje individuálna morálna motivácia a zodpovednosť, preto na jednej strane bráni slobodu vlastníctva seba samého (hoci tento pojem nepoužíval), no na druhej strane si uvedomuje hranice distributívnej spravodlivosti a podporuje prerozdelenie v zmysle určitého druhu rovnosti a v mene prospechu pre všetkých. Podobnosť medzi kritickou teóriou a teóriou ľavicových liberálov nachádzame v rovine redistribúcie.

Tak či onak, prerozdelenie narastá v situácii distributívnej nerovnosti, vyplývajúcej z princípu distributívnej spravodlivosti, ktorý predstavuje princíp vlastníctva seba samého. Analytický marxista Cohen preto neakceptuje princíp vlastníctva seba samého a kritizuje Nozicka v knihe *Self-Ownership Freedom and Equality* [6]. Cohen argumentuje, že Nozick bráni nerovnosť výsledku v rámci vlastníctva seba samého, čo fakticky zakladá nerovné vlastníctvo prírodných zdrojov. V tomto bode Nozick nemá rozumnú obranu. Cohenovo stanovisko má blízko k Marxovmu, ale je radikálnejšie ako Marxovo. Cohen vôbec neakceptuje princíp distributívnej spravodlivosti v zmysle odlišných výsled-

kov. Cohenov princíp distributívnej spravodlivosti predstavuje celkom rovnú distribúciu, ktorá nie je ani zásluhovou distribúciou, ani redistribúciou. Preto Cohen kritizuje aj Rawlsovu spravodlivosť ako férovosť prostredníctvom jeho princípu diferencie v knihe *If you're an Egalitarian, How come you're so Rich?* ([7]; [8]). Cohen odhalil morálne proti-rečenie v Rawlsovom princípe diferencie. Rawls ospravedlňuje princíp diferencie v mene všetkých, lenže prečo by práve inteligentní ľudia, uznávajúci princíp diferencie v mene všetkých, mali akceptovať vyšší príjem než ostatní? Ak neuznávajú princíp diferencie, podľa nich znamená, že terajší kapitalistický systém nemôže byť oprávnený, pretože podľa Rawlsa spoločnosť môže preukázať oprávnenosť iba vtedy, keď jej príslušníci uznávajú tento princíp.

Cohen ako vždy kladie dôraz na étos spravodlivosti, lenže spravodlivosť podľa neho znamená rovné rozdeľovanie, nie prerozdeľovanie, čo možno považovať za étos komunizmu. To predstavuje kľúčový bod v argumentácii Cohena a Rawlsa.

Podľa môjho názoru Cohena a Rawlova kritika je na rovnakej úrovni, obidvaja sa obmedzujú rámcom morálnej filozofie a podceňujú Marxovu metódu riešenia problému prostredníctvom výrobných vzťahov.

Spolu s Cohenom si Fraserová uvedomuje rozdiel medzi Marxom a ľavicovými liberálmi (Rawls, Dworkin atď.) v otázke spôsobu zaobchádzania s nerovnosťou aj so sociálnymi rozdielmi za kapitalizmu. Uvedený rozdiel vyjadruje prostredníctvom rozlíšenia medzi afirmatívnym opatrením a transformatívnym opatrením: „Pod afirmatívnymi opatreniami týkajúcimi sa nespravodlivosti rozumiem opatrenia zamerané na nápravu nerovných výsledkov sociálnych dohôd bez narušenia základného rámca, vytvoreného týmito dohodami. Transformatívne opatrenia na rozdiel od toho sú opatrenia zamerané na nápravu nerovných výsledkov práve prostredníctvom prestavby základného všeobecného rámca“ ([9], 28).¹

Podľa Fraserovej rozlíšenia Marxovu revolúciu možno považovať za transformatívne opatrenie, zatiaľ čo ľavicový liberalizmus a kritickú teóriu možno do určitej miery považovať za afirmatívne opatrenia. Lenže Fraserová sa zaoberá výlučne uvedenými dvoma druhmi prístupu k existujúcej kapitalistickej ekonomickej alebo sociálnej štruktúre, nezaoberá sa odlišným princípom, ktorý obsahujú dva druhy distribúcie.

IV. Od teórie k praxi a od praxe k teórii: Úvaha o čínskej ekonomickej reforme.

V predchádzajúcom texte sme ukázali princíp distributívnej spravodlivosti z hľadiska troch dimenzií. Ide o abstraktný princíp, o princíp a realitu, o odlišné teórie z rozličných perspektív – od Marxa po súčasnú kritickú teóriu, analytickú teóriu a ľavicový liberalizmus.

¹ „Afirmatívnymi stratégiemi, ktoré vedou k odstráneniu nespravodlnosti, mínim takové stratégie, jejichž cílem je korigovat nerovné výsledky společenských uspořádání, aniž by došlo ke kritice základních sociálních struktur, které je vyvolávají. Transformativními strategiemi naproti tomu mínim ony strategie, které se snaží odstranit nespravedlivé výsledky právě restrukturizací základního obecného rámce. [...] Na tomto protikladu je spíše rozhodující rovina, na níž se k nespravedlnosti přistupuje; zatímco afirmace se zaměřuje na konečné výsledky, transformace se koncentruje na základní příčiny.“ In: Nancy Fraserová – Axel Honneth: *Přerozdělování nebo uznání?* Praha: Filosofía, FÚ AV ČR 2004, s. 113 (pozn. prekl.).

Čína v minulom storočí prešla dvoma druhmi historickej transformácie: Prvá transformácia sa odohrala po roku 1949, keď sa výrobné vzťahy transformovali zo súkromného vlastníctva na verejné vlastníctvo, obdobne bol zavedený model distribúcie podľa prínosu, ktorý bol fakticky nahradený princípom rovnostárstva – rovnou distribúciou takmer bez rozdielov.

K druhej transformácii došlo po roku 1978, keď bola centrálné plánovaná ekonomika nahrádzaná trhovou ekonomikou a súčasne bolo čisté verejné vlastníctvo nahradené rozmanitými formami vlastníctva,² čo znamená zmiešané verejné vlastníctvo, súkromné vlastníctvo a rôzne druhy kolektívneho vlastníctva. Ide o spoločnú podnikavosť vedenú verejným vlastníctvom. Podobne model distribúcie podľa prínosu bol fakticky nahradený distribúciou podľa prínosu a kapitálových investícií (zisku). Za necelých dvadsať rokov, odkedy bola zavedená trhová ekonomika (v Číne od roku 1993), sociálne rozdiely už do značnej miery narástli.

Za takejto situácie sa začali problémom distributívnej spravodlivosti intenzívne zaoberať mnohí, najmä študenti v zmysle akademického výskumu.

Všeobecne povedané: Dva odlišné princípy distributívnej spravodlivosti začali znepokojovať ľudí práve vtedy, keď dochádzalo k reforme ekonomického systému. Myslenie ľudí stále zostáva na princípe distributívnej spravodlivosti, ktorý v podmienkach verejného vlastníctva bol fakticky nahradený rovnostárstvom, tak či onak vyústil do rovnosti. Na druhej strane väčšina ľudí uznáva princíp distribúcie podľa prínosu a kritizuje rovnostárstvo, čo však neznamená, že akceptujú nerovnosti v príjmoch, ktoré zohľadňujú nárok na poberanie zisku z kapitálových investícií. Vždy sa nájdu takí, ktorí budú uznávať nárok na vlastníctvo súkromných podnikov a poberanie zisku z nich iba za podmienky, že zisk sa znovu použije v reprodukčnom procese a nebude slúžiť na osobnú spotrebu.

Je evidentné, že súkromné vlastníctvo a trhový systém menia princípy distributívnej spravodlivosti na ich opak, čo má za následok nerovnosť, ktorá môže byť kumulovaná a cyklicky narastať. Socialistická hodnota rovnosti bola zničená. V snahe dosiahnuť v danej situácii určité formy rovnosti bolo použité prerozdelenie rovnako ako v západných krajinách. Musíme si však uvedomiť, že určité druhy rovnosti dosiahnuté prostredníctvom prerozdelenia sa síce zakladajú na princípe distribúcie mimo rámca spravodlivosti, t. j. distribúcie bez ohľadu na prínos, ale ide o mechanizmus odlišný od toho, pod ktorým Marx rozumel distribúciu podľa potrieb jednotlivca.

Ak z celosvetového hľadiska označíme radikálnu zmenu – socialistickú revolúciu na začiatku a v polovici dvadsiateho storočia – za prvý historický prechod (transition), tak radikálnu zmenu v roku 1989 budeme považovať za druhý historický prechod.

Paradox teórie spravodlivej distribúcie sa podľa Marxa zvráti na svoj protiklad čiže vyústí do vykorisťovania, ktoré možno napraviť prostredníctvom zmeny výrobných vzťahov tak, že nikto nemôže mať vlastnícke právo a využívať ho na ukradnutie práce dru-

² „Multiple ownership“ – autorka nepoužíva termín v úzko právnom zmysle, ale rozumie ním všetky druhy a formy vlastníctva majetku (súkromné vlastníctvo, spoločné vlastníctvo, kolektívne vlastníctvo, štátne vlastníctvo atď.) namiesto čisto verejného vlastníctva (pozn. prekl.).

hých. Problémy s distributívnou spravodlivosťou pretrvávajú doteraz, ale v odlišnom zmysle, tieto problémy majú byť do určitej miery zodpovedné za druhý historický prechod.

O druhom historickom prechode diskutujú mnohí z rôznych vedľajších príčin (vrátane politickej štruktúry), málo sa však diskutuje o vnútornej podstatnej stránke. V skutočnosti v podmienkach verejného vlastníctva namiesto spravodlivej distribúcie bol fakticky uplatňovaný rovnostársky princíp bez ohľadu na rôzne prínosy.

Problém spravodlivej distribúcie, ako sa prejavoval v podmienkach tradičného socializmu a „post“-socializmu, dokážeme lepšie pochopiť jedine vtedy, ak budeme rozlišovať medzi rôznymi princípmi distribúcie a redistribúciou. V rámci rozlišovania sa tiež ukáže, že princíp prerozdelenia nie je primárne socialistickým princípom, ako si myslí Fraserová a mnohí iní. Ide iba o spôsob nápravy a vylepšenie nerovných výsledkov trhovej distribúcie.

Distribúcia uctievaná v rámci kapitalizmu bola transformovaná na nespravodlivú distribúciu, ktorá sa do určitej miery dá napraviť prostredníctvom princípu redistribúcie. Lenže ten v skutočnosti nepredstavuje socialistický spôsob, ako zaobchádzať s problémom nerovnej distribúcie. Princíp redistribúcie je príznačne nevyhnutný v kapitalistickej spoločnosti a nevyhnutný je aj v rámci postsocialistického obdobia; ide o druh afirmatívneho opatrenia.

Problém distributívnej spravodlivosti vnímame v Číne ako pohybujúci sa od teórie k praxi a od praxe k teórii práve na príklade praxe dvoch historických transformácií. Uvedené vysvetľuje, prečo je daný problém predmetom takej rozsiahlej diskusie v kontinentálnej Číne. Pritom sa berú do úvahy všetky moderné západné teórie, tak marxizmus, ako aj liberalizmus, ľavicové, ako aj pravicové teórie.

Predkladaná štúdia predstavuje pokus o rozlíšenie medzi dvoma rozličnými princípmi distributívnej spravodlivosti. Na jednej strane je dôležité pochopiť rozdiel medzi kapitalizmom, socializmom a postsocializmom, na druhej strane treba chápať problém spätosti teoretických princípov a ich praktického uplatnenia. Tradičná dilema spočíva v tom, že distributívna spravodlivosť v rámci kapitalizmu sa prejavila v rámci tradičného socializmu v odlišnej podobe, ale ide o tú istú črtu problému spätosti teoretických princípov a ich praktického uplatnenia. Som presvedčená o tom, že treba objasňovať uvedené dva odlišné princípy a zaoberať sa nimi v kontexte reality.

LITERATÚRA

- [1] MARX, K.: *Základy kritiky politickej ekonómie. Rukopisy „Grundrisse“*. Zv. 1. Bratislava 1974.
- [2] MARX, K. – ENGELS, F.: *Gesamtausgabe*. Band II/1.1. Berlin: Dietz Verlag 1976.
- [3] MARX, K.: Poznámky k programu nemeckej robotníckej strany. In: Marx, K. – Engels, F.: *Výbrané spisy v piatich zväzkoch*. 4. zv. Bratislava 1975.
- [4] RAWLS, J.: Teória spravodlivosti. In: *O slobode a spravodlivosti. Liberalizmus dnes*. Bratislava 1993.
- [5] RAWLS, J.: *A Theory of Justice*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press 1971.
- [6] COHEN, G. A.: *Self-Ownership Freedom and Equality*. Cambridge University Press 1995.

- [7] COHEN, G. A.: *If you're an Egalitarian, How come you're so Rich?* Harvard University Press 2000.
- [8] COHEN, G. A.: *Iluze liberální spravedlnosti*. Praha: Filosofie, FÚ AV ČR 2006.
- [9] FRASER, N.: From Re-distribution to Recognition? Dilemmas of Justice in a "Postsocialist" Age. In: *Adding Insult to Injury*. Edited by Kevin Olson. London: Verso 2008.

Článok bol napísaný pre časopis *Filozofia*. Z anglického originálu Wei Xiaoping: *Distribution and Redistribution as the Embodiments of Different Principles of Justice (Analyzing Marxian Approach with Regard to Present Economic Transformation in China)* preložil Ladislav Hohoš.

Wei Xiaoping
Filozofický ústav Čínskej akadémie sociálnych vied
Peking
ČLR
e-mail: weixiaoping@hotmail.com

Plán prednášok SFZ pri SAV na 1. polrok 2012

Bratislava

Február

Marek Otisk: *Arabské intelektuální inspirace latinského Západu kolem roku 1000*

Marec

Anthony Steinbock: *The Distinctive Structure of the Emotions*

Apríl

Panelová diskusia na tému *Vyučovanie filozofie na stredných školách*

Máj

Etela Farkašová: *Woolfovské inšpirácie pre filozofiu a literatúru: Nové čítanie Virginie Woolfovej*

Jún

Erika Lalíková: *Pohľad do dejín slovenskej filozofie*

Banská Bystrica

Marec

Marek Petrů: *Svoboda vůle v současné neurovědě*

Apríl

Jaroslav Daneš: *Dvě tváře Odyssea: demagog a mediátor*

Máj

Jan Palkoska: *Argument proti finální kauzalitě*